

Temat: Czy prywatyzować polskie kopalnie?

Autor: Krystyna Brząkalik

Skrócony opis lekcji:

Uczniowie zapoznają się ze strukturą własnościową polskich kopalń i aktualną sytuacją polskiego górnictwa. Dowiadują się, jak wydajność pracy wpływa na wyniki przedsiębiorstwa. Porównują wyniki kopalń prywatnych i kontrolowanych przez państwo. Formułują argumenty „za” i „przeciw” prywatyzacji kopalń.

Poziom: gimnazjum

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjum

Wiedza o społeczeństwie

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

25. Gospodarka rynkowa.

Uczeń:

- 1) przedstawia podmioty gospodarcze (gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, państwo) i związki między nimi;
- 2) podaje przykłady racjonalnego i nieracjonalnego gospodarowania; (...)

29. Przedsiębiorstwo i działalność gospodarcza. Uczeń:

- 2) wyjaśnia, jak działa przedsiębiorstwo, i oblicza na prostym przykładzie przychód, koszty, dochód i zysk;

Cele zajęć:

Uczeń powinien:

- wiedzieć, co to jest wydajność pracy i jak wpływa ona na wyniki przedsiębiorstwa
- analizować dane statystyczne, dotyczące kondycji polskiego górnictwa
- zapoznać się z sytuacją rynkową kopalń prywatnych i kontrolowanych przez państwo

- rozumieć, że za dofinansowanie państwowego sektora górnictwa płacą podatnicy, czyli obywatele
- wskazać argumenty „za” i „przeciw” prywatyzacji kopalń

Pojęcia kluczowe:

Prywatyzacja - sprzedaż (lub uwłaszczenie) przedsiębiorstw publicznych (oraz innego mienia publicznego) prywatnym właścicielom. W wyniku prywatyzacji następuje zwiększenie efektywności gospodarowania, dzięki lepszemu wykorzystaniu przez prywatnych właścicieli zasobów czynników produkcji, którymi dysponuje przedsiębiorstwo. Prywatyzacja prowadzi zazwyczaj do poprawy zarządzania, ograniczenia zjawisk kapitalizmu politycznego oraz ograniczenia skali państwowych dotacji do przedsiębiorstw. W efekcie następuje ogólny wzrost wydajności pracy.

Wydajność pracy (produktywność pracy) – produkcja wytwarzana w określonym czasie przez jednego pracującego. Wydajność pracy jest jedną z najważniejszych miar określających poziom rozwoju gospodarczego oraz konkurencyjność przedsiębiorstw. Często ważniejsze od samego poziomu wydajności pracy są jej zmiany. Tempo zmian wydajności pracy jest jedną z kluczowych zmiennych określających sytuację gospodarczą (przedsiębiorstwa, gałęzi gospodarki, kraju). Wzrost wydajności pracy uważany jest za niezbędny warunek wzrostu gospodarczego. Wzrost wydajności pracy następuje wówczas, gdy przeciętny pracownik wytwarza większą produkcję. Oznacza to, że wzrost produkcji wpływa dodatnio na wydajność pracy, natomiast wzrost zatrudnienia wpływa na nią ujemnie.

Wynik finansowy netto przedsiębiorstwa - różnica pomiędzy przychodami a kosztami przedsiębiorstwa w danym okresie pomniejszony o podatek dochodowy i inne obowiązkowe obciążenia.

Rentowność przedsiębiorstwa – inaczej dochodowość, zdolność przedsiębiorstwa do wytworzenia zysku. Wartość wyznaczana przez wielkość przychodów uzyskanych dzięki

nakładom poniesionym na dane przedsięwzięcie w wyznaczonym okresie, najczęściej roku. Rentowność określana jest wskaźnikiem procentowym do poniesionych nakładów.

Koszty pracy - łączne obciążenia ponoszone przez pracodawcę w związku z zatrudnianiem pracowników. Obejmują wynagrodzenie brutto pracownika (przed opodatkowaniem) oraz dodatkowe obciążenia pozapłacowe, które musi odprowadzać pracodawca (np. część składek na ubezpieczenie rentowe i emerytalne).

Zadanie nr 1: Praca z komiksem „Kocham tę robotę”

Podziel klasę na kilkusobowe grupy. Każdej z nich rozdaj komiks Grzegorza Janusza i Tomasza Niewiadomskiego „Kocham tę robotę”, wyróżniony w VI edycji konkursu FOR. Poleć, by uczniowie zapoznali się z komiksem i przedyskutowali odpowiedzi na pytania:

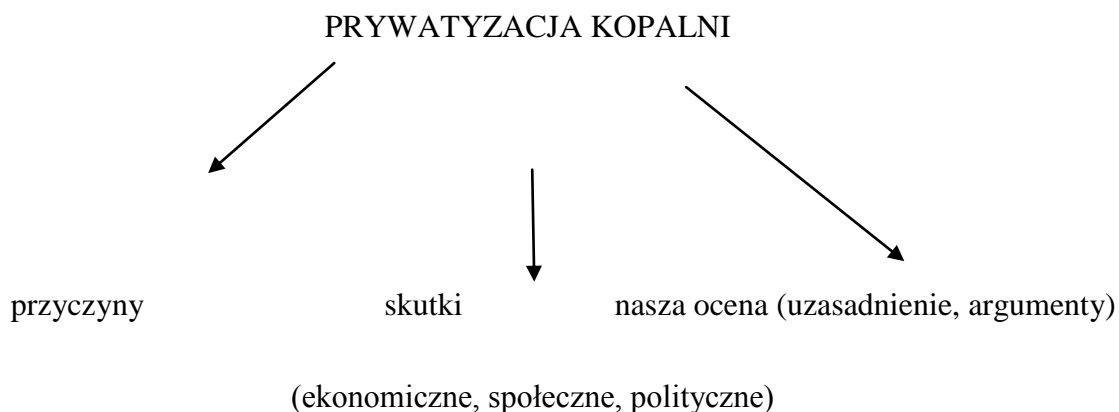
- Kim są bohaterowie komiksu? Jaką pracę wykonują?
- Jakie mają kompetencje jako pracownicy? Jakie umiejętności szczególnie cenią?
- Jakie są efekty działalności bohaterów utworu? Wyobraź sobie, że jesteś ich pracodawcą – jak oceniasz ich pracę?
- Jaką decyzję przedstawiła im kobieta?
- Dlaczego kopalnia ma zostać zamknięta?
- Jakie zmiany mogą nastąpić po prywatyzacji przedstawionej w komiksie kopalni? Jak je oceniasz? Czy prywatyzacja tej kopalni jest potrzebna? Uzasadnij Twoją opinię na ten temat.

Sprawdź, czy uczniowie wiedzą, na czym polega prywatyzacja oraz wydajność pracy. Korzystając ze słownika, wyjaśnij pojęcia. Następnie wysłuchaj odpowiedzi ochotników z poszczególnych grup na kolejne pytania. Zwróć uwagę uczniów na niską wydajność pracy w kopalni zaprezentowanej w utworze. Kiedy wartość produkcji spada, a rosną koszty pracy, wydajność jest coraz niższa - zasoby pracy nie są efektywnie wykorzystane. W takiej sytuacji

przedsiębiorstwo nie przynosi oczekiwanych zysków. Jeżeli właścicielem jest skarż państwa, możliwe jest dotowanie firmy z budżetu, za co płać wszyscy podatnicy.

Porozmawiaj z klasą o zmianach, jakie powinny być wprowadzane w przedsiębiorstwie, ukazanym w komiksie. Pracownicy dowiedzieli się, że grozi im zwolnienie. Kopalnia zostanie sprywatyzowana. Zapytaj, jakie mogą być skutki takich zmian. Poproś, by uczniowie wskazali społeczne, ekonomiczne, polityczne konsekwencje prywatyzacji kopalń. Uczniowie powinni również wyrazić własną opinię na temat prywatyzacji i uzasadnić ją, posługując się różnymi argumentami.

Poproś teraz uczniów, by w grupach uzupełnili schemat, zamieszczony poniżej. Uczniowie powinni wypisać przyczyny i konsekwencje zmiany właściciela przedsiębiorstwa.

Podsumowując ćwiczenie powiedz, że komiks w uproszczony sposób przedstawia aktualne problemy w sektorze górnictwa. Wykonując kolejne zadania, klasa zapozna się z obecną sytuacją w polskich kopalniach.

Zadanie nr 2: Ćwiczenie „Kto jest właścicielem polskich kopalń?”

Poproś uczniów o zapoznanie się z poniższymi informacjami na temat struktury własnościowej w polskim górnictwie. Zapytaj:

- Jaki podmiot jest właścicielem większości polskich kopalń?
- Ile jest prywatnych kopalni w Polsce? Których jest więcej – prywatnych czy państwowych?

Sprawdź, czy uczniowie zauważyli, że prywatnych kopalń jest w Polsce mało, skala ich działalności jest znacznie mniejsza niż spółek węglowych, kontrolowanych przez Skarb Państwa. Powiedz, że kopalnie prywatne radzą sobie jednak lepiej w obecnej trudnej sytuacji rynkowej.

Tekst - Struktura własnościowa polskiego górnictwa

W Polsce wydobyte węgla kamiennego prowadzą:

- Kompania Węglowa (100% udziałów posiada Skarb Państwa) – 15 kopalń,
- Katowicka Grupa Kapitałowa (100% udziałów posiada Skarb Państwa) - w jej skład wchodzi Katowicki Holding Węglowy S.A., obejmujący 4 kopalnie, oraz KWK Kazimierz Juliusz kopalnia spółka, w której 100% udziałów posiada KHW S.A.,
- Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. (spółka notowana na Giełdzie Papierów Wartościowych, w której największym akcjonariuszem jest Skarb Państwa) – 5 kopalń
- Lubelski Węgiel „Bogdanka” S.A. (spółka notowana na GPW, w której Skarb Państwa nie posiada akcji),
- Przedsiębiorstwo Górnicze Silesia (w pełni prywatne przedsiębiorstwo, współwłasność czeskiej grupy Energetický a Průmyslový Holding oraz pracowników PG Silesia),
- Siltech Sp. z o.o. (100% udziałów posiada właściciel prywatny),

Zadanie nr 3: Analiza danych statystycznych „Sytuacja polskiego górnictwa”

Przedstaw uczniom dane statystyczne, dotyczące wyników spółek węglowych oraz cen węgla na rynkach światowych. Poleć, by pracując w kilkusobowych grupach zapoznali się z danymi i odpowiedzieli na pytania:

- a) Czy polskie górnictwo w latach 2013 – 2014 odnotowuje zyski, czy straty? Jak zmieniły się wyniki finansowe branży w roku 2014?
- b) Które spółki odnotowały straty, a które są zyskowne w 2014 roku?
- c) Jak zmieniło się zatrudnienie w górnictwie w tym okresie?
- d) Jak kształtował się poziom wydobycia węgla w Polsce po 2011 roku?
- e) Jak zmieniały się w tym czasie ceny węgla na rynkach polskim i światowych?

Omów wspólnie z uczniami odpowiedzi na pytania. Zwróć uwagę uczniów na złe wyniki finansowe spółek węglowych w ostatnich latach. W razie potrzeby wyjaśnij, co oznacza termin „wynik netto” Powiedz, że to różnica pomiędzy przychodami a kosztami danego przedsiębiorstwa w danym okresie pomniejszonymi o podatek dochodowy. Jeśli wynik jest dodatni, przedsiębiorstwo notuje zyski, jeżeli ujemny – ponosi straty. Zapytaj uczniów, jakiej wysokości są straty, odnotowane przez polskie górnictwo (w tym poszczególne spółki) w 2014 roku. Sprawdź, czy uczniowie uświadamiają sobie, jakie mogą być konsekwencje takiej sytuacji. Powiedz, że przedsiębiorstwo prywatne, ponoszące straty, bankrutuje. Zaznacz, że Skarb Państwa podejmuje różne działania w celu uratowania kontrolowanych przez państwo spółek węglowych przed bankructwem – między innymi przygotowuje plany naprawcze, restrukturyzuje spółki, ale też przekazuje dotacje z budżetu, wydłuża okres spłaty zobowiązań publiczno – prawnych spółki (np. składki na ubezpieczenie społeczne). Koszty ponosi wtedy budżet państwa, czyli wszyscy podatnicy. Wyjaśnij, że obecna sytuacja polskiego górnictwa ma źródła nie tylko w spadku cen węgla, ale też w zaniechaniu koniecznych reform, utrzymywaniu nierentownych kopalń, niskiej wydajności pracy, nadmiernym zatrudnieniu i utrzymywaniu przywilejów górniczych (np. wypłat 13. i 14. pensji, wcześniejszych emerytur, deputatów węglowych dla emerytów górniczych).

Wyniki polskiego górnictwa – dane statystyczne

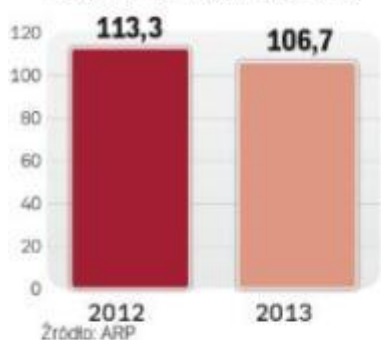
Wyniki polskiego górnictwa, w mld zł

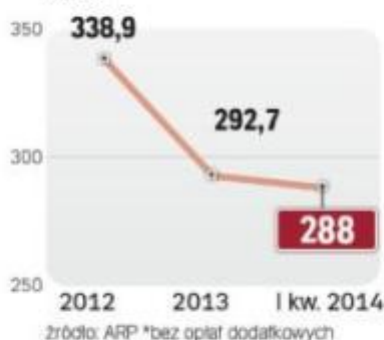
Wyniki netto spółek węglowych w I poł. 2014 r., w mln zł

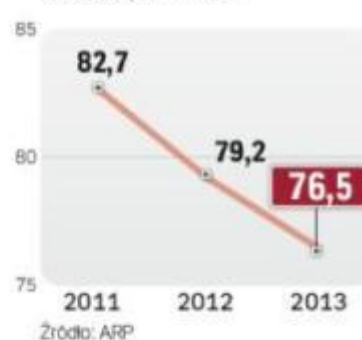
Zatrudnienie w polskich kopalniach węgla kamiennego, w tys. osób

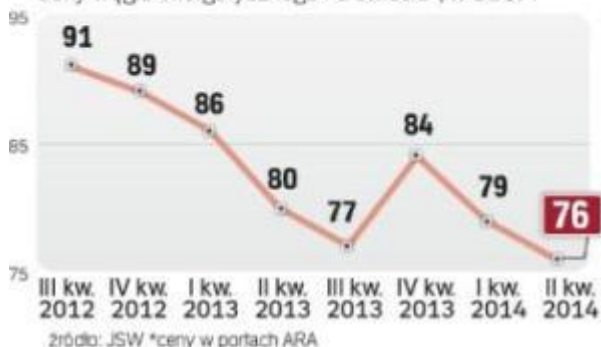
Średnie ceny zbytu węgla w Polsce* w zł/t

Wydobycie węgla kamiennego w Polsce, w mln ton

Ceny węgla energetycznego na świecie*, w USD/t

Ceny węgla koksowego na świecie*, w USD/t

źródło: <http://www.ekonomia.rp.pl/galeria/706193,2,1139104.html>

Zadanie nr 4: „Kopalnie prywatne, kopalnie państwowe”

Poproś uczniów o przeczytanie poniższego tekstu dotyczącego sytuacji w prywatnych i państwowych kopalniach. Podziel klasę na cztery zespoły i każdemu z nich przydziel jedno z zadań. Poleć, by zespoły zwróciły szczególną uwagę na poniższe zagadnienia, a następnie przedstawili je na forum klasy.

Zespół nr 1 – Porównajcie skalę działalności kopalń prywatnych i kopalń kontrolowanych przez państwo – np. wielkość, zatrudnienie, wydajność pracy.

Zespół nr 2 – Porównajcie wyniki finansowe kopalń prywatnych i państwowych

Zespół nr 3 – Przedstawcie okoliczności, w jakich nastąpiła zmiana właściciela kopalni.

Zespół nr 4 – Omówcie skutki prywatyzacji kopalń – co się zmieniło, jakie są korzyści i jakie były koszty zmiany właściciela.

Poproś uczniów, by z tekstu wybrali jedynie najważniejsze i ogólne informacje o polskich kopalniach. Mogą również odwołać się do danych statystycznych, jakie poprzednio analizowali. Następnie zespoły powinny krótko i zwięźle przedstawić skalę działalności i wyniki finansowe kopalń (posługując się ogólnymi twierdzeniami np. „mniej kopalń”, „niższe koszty pracy”, „niskie zatrudnienie” itp.). Zwróć szczególną uwagę na podsumowanie skutków prywatyzacji, w tym na pozytywne wyniki finansowe oraz racjonalizację zatrudnienia.

Tekst dla wszystkich grup pt. „Prywatne czy państwowe?”

W pierwszym półroczu strata finansowa polskiego górnictwa węgla kamiennego wyniosła 772,3 mln zł netto. Na samej sprzedaży węgla w pierwszych sześciu miesiącach spółki węglowe straciły ponad miliard zł. W tym czasie zatrudnienie w zmniejszyło się o blisko 3 tys. osób - do 104 tys. pracowników, z czego prawie 80 tys. to zatrudnieni pracujący pod ziemią. Według Ministerstwa Gospodarki, wpływ na obecną kondycję polskiego górnictwa

ma przede wszystkim sytuacja na rynkach światowych - niski popyt, wysokie zapasy węgla i konkurencja alternatywnych źródeł energii. Konsekwencją wysokiej podaży i niskiego zapotrzebowania na ten surowiec jest gwałtowny spadek cen węgla. Są one najniższe od lat i ostatnio wynoszą ok. 70 dolarów za tonę, jeszcze w 2011 r. cena wynosiła ponad 120 dolarów.

Kompania Węglowa, Jastrzębska Spółka Węglowa i Katowicki Holding Węglowy – to duże spółki, kontrolowane przez Skarb Państwa. Źle sobie radzą z kryzysem w branży, załamaniem cen węgla na rynkach światowych i dużą konkurencją. Po pierwszym półroczu 2014 roku notowały największe straty. Mniejsze i nieliczne prywatne kopalnie nadal przynoszą zyski. Radzą sobie lepiej w obecnej trudnej sytuacji rynkowej.

Przykładem dochodowej kopalni jest Lubelski Węgiel Bogdanka. W I półroczu miał ponad 91 mln zł zysku netto, przy obrotach sięgających 945,3 mln zł. Jest to zasługa niższych kosztów wydobycia, ale i warunków geologicznych lepszych niż na Śląsku oraz inwestycji w nowsze technologie. Wyższa rentowność Bogdanki to również efekt dużej dbałości zarządu o koszty pracownicze, które stanowią największą część wydatków firm górniczych. Na przykład w Jastrzębskiej Spółce Węglowej świadczenia pracownicze w I półroczu 2014 roku wyniosły 1,66 mld zł (43% wszystkich kosztów), a średnia płaca to 8,4 tys. zł brutto. Tymczasem w Bogdance średnia płaca to ok. 7 tys. zł brutto (27% wszystkich kosztów).

Dodatnie wyniki finansowe będzie miał również niewielki Zakład Górniczy Siltech z Zabrze. To pierwsza prywatna kopalnia węgla kamiennego w Polsce, która powstała w 2002 roku, produkująca i sprzedająca około 200 tys. ton węgla rocznie. Kopalnia w poprzednich latach szczyła się wysokim wskaźnikiem wydajności - na każdego z ok. 220 zatrudnionych przypadało ponad 900 ton węgla rocznie, podczas gdy średnio w górnictwie - to ok. 650 ton. Obecnie wydajność spadła do ok. 850 ton. Prezes Siltechu twierdzi, że teraz właśnie owocują inwestycje, które zrealizowano w czasie dobrej koniunktury i dlatego Siltech na koniec roku spodziewa się niewielkiego zysku. Wprawdzie kopalnia ograniczyła wydobycie ze względu na złą koniunkturę na rynku, zwolniła ok. 30 pracowników, ale i tak radzi sobie zupełnie dobrze.

Dobłą wydajnością może też się pochwalić Przedsiębiorstwo Górnicze Silesia. Wydobyć węgla na jednego pracownika wynosi tam 459 ton. W najmniej wydajnej polskiej kopalni górnicy wydobywają tylko 120,7 ton na jednego pracownika. Kopalnia Silesia w Czechowicach-Dziedzicach jeszcze cztery lata temu była na skraju bankructwa, przynosiła poważne straty. Jej właściciel, Kompania Węglowa, twierdził, że jeśli na Silesię nie znajdzie się kupiec, to zostanie zamknięta. Kopalnię zakupił jednak czeski Energetyczny i Przemysłowy Holding (EPH). Obecnie kopalnia Silesia wydobywa węgiel, realizuje inwestycje, zatrudnia dwa razy więcej pracowników niż wcześniej, ma dobre perspektywy na przyszłość. Jej prezes podkreśla, że związkowcy są dla niego partnerami i rozumieją trudną sytuację na rynku. Prywatny właściciel postawił przede wszystkim na wydajność oraz bezpieczeństwo pracy. Ważne znaczenie w strategii kopalni mają również inwestycje, lepsza organizacja czasu pracy, maksymalne wykorzystanie sprzętu, system motywacji pracowników oraz zaopatrzenie w nowy sprzęt i technologie.

W najtrudniejszej sytuacji znajduje się obecnie państwowy moloch – Kompania Węglowa. W 2012 roku miała zysk netto w wysokości 160 mln zł. wydajność w najlepszej kopalni to 232,6 tony na pracownika, natomiast w najsłabszej – 120,7 ton. Tylko trzy spośród piętnastu kopalń Kompanii są obecnie rentowne. Kompania Węglowa ubiegły rok zakończyła największą w jedenastoletniej historii firmy stratą - niemal 700 mln zł. Przygotowano plan naprawczy spółki mający przywrócić rentowność. Realizacja planu może jednak być bardzo trudna. Zakłada one sprzedaż czterech kopalń Kompanii Węglukoksowi. Kompania ma wobec tej firmy olbrzymie zobowiązania, niewiele mniejsze niż kwota, jaką uzyska ze sprzedaży zakładów. Eksperti twierdzą, że sprzedaż kopalni do Węglukoksu niewiele zmieni w sytuacji Kompanii Węglowej. Natomiast Węglukoks nie ma doświadczenia w prowadzeniu kopalń. Eksperti uważają, że Kompania przy sprzedaży kopalń powinna szukać prywatnego inwestora i wejść z nim w spółkę. Będzie to jednak bardzo trudne – trzeba znaleźć inwestorów, którzy w tej trudnej sytuacji rynkowej wyłożą setki milionów złotych na zakup kopalni. Związkowcy krytykują pomysł sprzedaży kopalni, twierdzą, że górnictwo węgla kamiennego w Polsce ma szansę wyjść z kryzysu jedynie poprzez konsolidację (łączenie) kopalń słabszych z mocniejszymi, a nie rozdrabianie struktury własnościowej. Uważają, że kwota, jaką Kompania Węglowa mogłaby uzyskać ze sprzedaży tych kopalń, jest zbliżona do

zysków, jakie te zakłady same są w stanie wypracować w okresie obowiązywania programu naprawczego. Obawiają się zwolnień górników, likwidacji niektórych przywilejów zawodowych.

Źródło:

<http://biznes.newsweek.pl/wegiel-cena-kompania-weglowa-kryzys-dlugi-newsweek-pl,artykuly,347255,1.html>

<http://www.dziennikzachodni.pl/artykul/3570923,prywatne-kopalnie-na-plusie,id,t.html>

<http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1139104.html?print=tak&p=0>

http://gornictwo.wnp.pl/niewielki-zysk-prywatnej-kopalni-siltech-w-i-polroczu,230806_1_0_0.html

http://wyborcza.pl/1,91446,16968042,Eksperci_w_gornictwie_rzad_nie_ma_juz_pola_mane_wru.html#ixzz3KOIFKpA0

http://wyborcza.biz/biznes/1,100969,16504008,772_mln_zl_straty_gornictwa_wegla_kamien_nego_w_pierwszym.html#ixzz3KgD9CjSf

<http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1134519.html>

Zadanie nr 5: Podsumowanie - „Czy prywatyzować polskie górnictwo?”.

Podsumowując zajęcia odwołaj się do informacji i danych statystycznych, które uczniowie poznali w trakcie zajęć oraz do komiksu „Kocham tę robotę”. Zapytaj klasę:

- Czy należy prywatyzować polskie górnictwo? Jakie są argumenty „za” i „przeciw” temu procesowi?

- Jak należy ocenić prywatyzację z punktu widzenia różnych grup – np. pracowników kopalń, obywateli, związkowców, państwa? Dla kogo rozwiązanie to jest korzystne, dla kogo może mieć negatywne skutki?

Podziel klasę na grupy. Uczniowie po dyskusji powinni wypisać plusy i minusy prywatyzacji górnictwa i umieścić zapisy w poniższej tabeli. Poleć, by zwrócili również uwagę na skutki

prywatyzacji dla pracowników kopalń, ale również na sytuację budżetu państwa i obywateli - podatników, którzy są stale obciążani kosztami pomocy publicznej dla tej branży.

Po wykonaniu zadania przedstawiciele grup prezentują zebrane argumenty. Uzupełniając zapisy zwróć uwagę uczniom, że prywatny właściciel, może dokonywać zmniejszenia zatrudnienia tak, by koszty pracy się obniżyły. Część pracowników może zostać zwolniona. Trudne może być znalezienie inwestorów w czasie, gdy ceny węgla są niskie, a kopalnie bardzo zadłużone. Prywatny inwestor musi wyłożyć dużą sumę na zakup przedsiębiorstwa.

Możesz poprosić kilku ochotników o podanie własnej opinii na temat prywatyzacji kopalń i uzasadnienie jej na forum klasy.

Ćwiczenie może być również wykonane przez uczniów indywidualnie jako zadanie domowe.

Prywatyzacja górnictwa	
Argumenty „za”	Argumenty „przeciw”

Pytania sprawdzające

Wskaż poprawną odpowiedź:

1. Wydajność pracy to inaczej:
 - a) niskie wynagrodzenie
 - b) wartość produkcji wytworzonej w danym okresie przez pracownika
 - c) przychód przedsiębiorstwa

2. Prywatyzacja to:
 - a) czerpanie dochodów przez właściciela z prywatnego majątku
 - b) sprzedaż ziemi, kapitału i pracy
 - c) sprzedaż przedsiębiorstw publicznych prywatnym właścicielom

3. Przedsiębiorstwo jest rentowne, gdy:
 - a) jest zdolne do osiągnięcia zysku z prowadzonej działalności
 - b) wartość sprzedanych dóbr i usług jest wyższa niż u konkurencji
 - c) wielu pracowników przeszło na rentę czy emeryturę

4. Polskie kopalnie, kontrolowane przez państwo w 2014 roku notują:
 - a) wysokie ceny sprzedaży węgla, co przekłada się na zyski kopalń
 - b) wysokie zyski dzięki zwiększeniu dochodów
 - c) ujemne wyniki finansowe netto

5. Wydajność pracy jest wyższa w polskich kopalniach:
 - a) prywatnych
 - b) spółkach skarbu państwa
 - c) notowanych na giełdzie papierów wartościowych.

Poprawne odpowiedzi: 1 b, 2c , 3 a, 4c , 5a